

УКРАЇНСЬКЕ СУСПІЛЬНО-КУЛЬТУРНЕ ТОВАРИСТВО (УСКТ)

— громадська організація українців у Польщі. Заснована 1956 на з'їзді делегатів українського населення у Варшаві. Головою обрано [С. Макуха](#), генеральним секретарем — Г. Боярського. Від початку УСКТ було підпорядковане МВС і знаходилося під постійним наглядом служби безпеки; керівництво Товариства змушене було діяти точно за вказівками партії і МВС. Культурно-освітня діяльність УСКТ була обмежувана до фольклорного рівня, а друковане слово проходило подвійну цензуру. Очевидно, що зміст веденої діяльності повинен був міститися в рамках комуністичної ідеології й поборювати «український націоналізм», про що промовисто засвідчує статут Товариства: «Стоячи на ґрунті соціалістичного ладу і проголошуючи ідею соціалізму і інтернаціоналізму, УСКТ бореться з усіма проявами націоналізму, а в першу чергу — українського». Зовсім протилежні до статутних формулювань та програмних промов були прагнення української спільноти в Польщі. В атмосфері жовтневої віднови політичного й громадського життя у Польщі зроблено спробу хоча б частково звільнитися від нестерпних обмежень і настанов. На короткий час змінено навіть склад Головного правління (ГП), а генеральним секретарем обрано [О.-З. Васильків](#) (1956—60). Українська громадськість вимагала від державних органів справедливої оцінки [Акції «Вісла»](#), організації повернення депортованого українського населення, відновлення греко-католицьких церков і дозволу на богослужіння в цьому обряді, забезпечення представництва українців у Сеймі, вирішення низки питань, пов'язаних із розвитком українського шкільництва та поширенням української культури, заборони антиукраїнської пропаганди ненависті та ведення виховної діяльності серед польського й українського населення в дусі порозуміння і єднання. Найбільш пекучою справою для українців у Польщі — поверненням на рідні землі — займалася т. зв. комісія Ткачова, що діяла всього 3 місяці (травень—липень 1957). За цей час на батьківщину повернулися 4867 сімей (переважно до Люблінського воєводства). Пізніше, згідно із законом від 12 березня 1958, ті, хто повернувся, змушені були купувати землю й будинки (навіть якщо до виселення були їхні, а потім — на основі закону від 1949 — перейшли у власність держави). Одночасно посилено дії зі стабілізації українського населення на нових місцях поселення, збільшуючи матеріальну допомогу та створюючи можливості розвитку культурного життя.

Одним із найважливіших напрямів діяльності УСКТ

була організація українського шкільництва після повної його ліквідації 1945—46. Хоч ця справа була в компетенції органів шкільної влади, та без посередньої участі О.-З. Васильків і багатьох інших громадських діячів на місцях неможливо було б її здійснити в умовах розпорошення і застрашення українського населення в Польщі. Про це свідчить факт, що до часу створення УСКТ організація українського шкільництва (введення до шкіл навчання української мови для українських дітей на основі т. зв. квітневої постанови Політбюро ЦК ПОРП від 1952) йшла дуже повільно. Лише 1956—57 вона значно оживилася. Основними формами культурно-освітньої діяльності УСКТ були праця у світлицях та розвиток художньої самодіяльності. Гуртки художньої самодіяльності (ГХС) створювали стихійно всюди там, де були умови для такої діяльності. Міцним поштовхом для розвитку ГХС були організовані культурні заходи, як от, щорічне відзначення Шевченківського свята, а тим більше загальнокраєві заходи (фестивали української пісні, лемківські ватри, молодіжні ярмарки, огляди дитячих ГХС). У початковому періоді найпопулярнішими були хори й драмгуртки, а пізніше — естрадні гуртки. Найбільшу славу здобули чоловічий хор «[Журавлі](#)» та молодіжний хор «Тисячоліття», а також ансамблі пісні і танцю — регіональні «Лемковина» й «Ослав'яни» та шкільні «Полонина» з Лігниць, «Думка» з Ґурова-Ілавецького, «Проліски» з Білого Бору, «Ромашки» і «Синя ленточка» з Перемишля. У домівках УСКТ популяризовано читання української преси і книжок, імпортованих з Києва. Деякі домівки створили собі досить великі бібліотеки та займалися розповсюдженням у навколишніх місцевостях. У більших міських осередках організовано зустрічі з визначними людьми — письменниками, істориками, художниками, музикантами, журналістами з Польщі та України. Організовано також виставки художньої творчості українських митців. 1965—69 популярним було об'їзне кіно (по всій Польщі з українськими фільмами).

УСКТ провадило також видавничу діяльність. Від початку існування Товариства видавали його друкований орган — тижневик «[Наше слово](#)». Редакція намагалася задовольняти потреби різних груп читачів, створюючи окремі додатки («Наша культура», «Світанок») або присвячуючи їм окремі сторінки («Лемківська сторінка», «Жіноча сторінка», «Молодіжна сторінка», «Літературна сторінка», «На допомогу вчителів»). 1960—88 друкували «Український календар», що містив широкий тематичний діапазон коротких статей. 1964 видано літературну антологію «Гомін» з поетичними і прозовими творами українських

письменників у Польщі. Від 1970-х рр. Товариство почало видавати тонесенькі книжечки — збірки художніх творів, звані популярно «метеликами». Видавничу діяльність доповнювали регіональні

радіопередачі українською мовою (1—2 рази на місяць) у Кошаліні, Ольштині, Любліні та Ряшеві, а також радіопередачі УСКТ польською мовою (раз на місяць) у Щеціні.

С. Заброварний

Бібліографічний опис:

Українське Суспільно-Культурне Товариство / С. Заброварний // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2025. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-891504>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).